

MEMO/2. lipnja 2015.

Ozbiljno radno iskorištavanje: radnici koji se preseljuju na području EU-a ili useljuju u EU

1. Što je ozbiljno radno iskorištavanje?

Neki od primjera ozbiljnog radnog iskorištavanja su rad svakog dana u tjednu za plaću koja se neredovito isplaćuje ili se uopće ne isplaćuje, život u skućenim uvjetima koji ne zadovoljavaju minimalne standarde kvalitete u izolaciji od ostatka zajednice ili rad bez ugovora i stalne prijetnje od protjerivanja. Službeno se „ozbiljno radno iskorištavanje” odnosi na sve oblike radnog iskorištavanja koji se smatraju kaznenim djelom u skladu sa zakonima države članice u kojoj se to iskorištavanje pojavljuje. Dok kazneno zakonodavstvo EU-a obuhvaća samo određene oblike radnog iskorištavanja, člankom 5. Povelje o temeljnim pravima EU-a zabranjuju se ropstvo i prisilan rad, dok je člankom 31. utvrđeno da svi radnici imaju pravo na „poštene i pravedne” radne uvjete.

2. Tko su žrtve ozbiljnog radnog iskorištavanja u EU-u?

Žrtve ozbiljnog radnog iskorištavanja su radnici koji rade u radnim uvjetima koji predstavljaju kazneno djelo prema zakonima zemlje u kojoj je djelo počinjeno. Žrtve radnog iskorištavanja često rade u izolaciji, u polju, u domaćinstvima ili na gradilištima. Nakon prekida rada, žrtve često napuštaju zemlju u kojoj su radile te im je potom teško ući u trag. Međutim, djelatnici koji rade sa žrtvama ozbiljnog radnog iskorištavanja u svojoj praksi mogu opisati iskustva žrtava, a velik broj tih stručnjaka podijelio je svoje spoznaje i stručna znanja u razgovorima koje je provela agencija FRA u okviru rasprava fokusnih skupina ili pružanjem studija slučajeva.

3. Je li agencija FRA utvrdila koliko ima žrtava ozbiljnog radnog iskorištavanja u EU-u?

Priroda kaznenog djela radnog iskorištavanja otežava mogućnost utvrđivanja broja žrtava. To je zbog toga što se definicije radnog iskorištavanja razlikuju u državama članicama EU-a, kao i mjere koje se primjenjuju u borbi protiv radnog iskorištavanja te zbog opće raširene pojave neprijavlivanja takvih slučajeva. Dokazi koje je prikupila agencija FRA pokazuju da u državama članicama EU-a u kojima je definicija radnog iskorištavanja šira i u kojima se provodi više inspekcija postoji veći broj utvrđenih žrtava i izrečenih kazni, nego u zemljama s restriktivnijim definicijama. Pokušaje kvantificiranja radnog iskorištavanja treba razmatrati s povećanim oprezom kao, primjerice, procjenu Međunarodne organizacije rada (MOR) prema kojoj je u desetogodišnjem razdoblju od 2002. do 2011. godine „otprilike svaka treća osoba od njih 1000 na razini cijelog svijeta u bilo kojem trenutku obavljala neki oblik prisilnog rada”. Kako bi bolje procijenila kvantitativnu dimenziju radnog iskorištavanja, agencija FRA u svojem je istraživanju utvrdila brojne sektore u kojima postoji visok stupanj rizika od radnog iskorištavanja, odnosno u kojima postoji veća vjerojatnost iskorištavanja radnika, a koji uključuju poljoprivredu, šumarstvo, ribarstvo, građevinarstvo, usluge smještaja i prehrambene usluge, rad u domaćinstvu i neke oblike proizvodnje.

4. Tko je izložen riziku od postajanja žrtvom ozbiljnog radnog iskorištavanja u EU-u?

Postoji niz čimbenika rizika koji radnike čine osobito izloženima iskorištavanju. Oni se mogu podijeliti u nekoliko skupina:

- čimbenici rizika koji se odnose na pravni i institucionalni okvir zemlje u kojoj je dotična osoba zaposlena kao što su nedostatak istraga ili praćenja radnih uvjeta.
- čimbenici rizika koji se odnose na osobnu situaciju radnika kao što su nepoznavanje jezika zemlje u kojoj rade, nizak stupanj obrazovanja ili iskustvo velikog siromaštva u zemlji podrijetla.
- čimbenici rizika na radnom mjestu kao što su rad u gospodarskom sektoru u kojem postoji sklonost radnom iskorištavanju ili rad u određenim opasnim uvjetima zaposlenosti.
- čimbenici rizika koje uzrokuju poslodavci, primjerice ako ne osiguraju ugovor napisan na jeziku koji radnik može razumjeti, ako ne obavijeste radnike o njihovim pravima ili ako utječu na stvaranje veće ovisnosti radnika (primjerice pružanjem smještaja, osiguravanjem prijevoza ili zapošljavanjem drugih članova obitelji radnika).

5. Koja je uloga institucija EU-a i država članica u slučaju pojave ozbiljnog radnog iskorištavanja?

Države članice EU-a imaju obvezu provoditi dužnu pažnju. To znači da imaju pravo provoditi zaštitne mjere koje donose nadležna tijela ako su radnici iz druge zemlje suočeni s ozbiljnim rizikom od ozbiljnog radnog iskorištavanja. Države članice imaju dužnost, koja proizlazi iz prava EU-a, provoditi inspekcije s ciljem utvrđivanja slučajeva radnog iskorištavanja radi zaštite žrtava, uspostave mehanizama osiguravanja pravnog lijeka i osiguravanja da se počinitelji privedu pravdi.

6. Po čemu je ovo istraživanje jedinstveno?

Ovo je prvo istraživanje u EU-u u kojem su na sveobuhvatan način istraženi svi kazneni oblici radnog iskorištavanja radnika koji se preseljuju na području EU-a ili useljuju u EU. Ono pruža sljedeće dokaze:

- ozbiljno radno iskorištavanje široko je rasprostranjeno u EU-u u brojnim industrijskim sektorima (kao što su poljoprivreda, građevinarstvo, ugostiteljstvo, rad u domaćinstvu, proizvodnja itd.), no počinitelji takvih kaznenih djela ostaju nekažnjeni.
- potrošači nisu upoznati s time da su proizvodi koje kupuju nastali u uvjetima radnog iskorištavanja zbog nedostatka obvezujućih normi ili zahtjeva u pogledu označavanja proizvoda.
- postojanje različitih definicija kaznenog radnog iskorištavanja u državama članicama EU-a znači da ono što je kažnjivo u jednoj zemlji možda nije kažnjivo u nekoj drugoj zemlji.
- Primjerice, u zemljama kao što su Bugarska, Cipar, Grčka, Latvija, Litva, Luksemburg, Malta i Slovenija zakonima o iskorištavajućim radnim uvjetima štite se samo državljani trećih zemalja u situacijama u kojima se utvrde nezakonitosti. Radnici iz zemalja izvan EU-a s nezakonitom boravišnim statusom zaštićeni su kaznenopravnim odredbama od ozbiljnog radnog iskorištavanja u gotovo svim državama članicama EU-a. U samo četirima državama članicama državljanima EU-a uživaju istu razinu zaštite: Belgiji, Francuskoj, Njemačkoj i Nizozemskoj.

7. Kako su prikupljeni podaci za izvješće?

Provedeno je i uredsko i terensko istraživanje. Uredsko istraživanje pravnog i institucionalnog okvira u pogledu ozbiljnog radnog iskorištavanja provedeno je u svih

28 država članica EU-a, dok je terensko istraživanje provedeno u 21 zemlji EU-a, tj. u svim državama članicama osim u Danskoj, Estoniji, Latviji, Luksemburgu, Rumunjskoj, Sloveniji i Švedskoj (u tim zemljama istraživanje nije provedeno zbog ograničenih resursa). Države članice odabrane su tako da se obuhvate različite geografske regije, kao i različite gospodarske prilike i pravne tradicije. Terenski rad uključivao je ukupno 616 stručnih razgovora s raznim profesionalnim skupinama koje djeluju u području radnog iskorištavanja kao što su inspektorati rada, policija, suci i predstavnici radnika i poslodavaca, te 24 rasprave fokusnih skupina koje su uključivale mješovite skupine različitih djelatnika koji se tom problematikom bave u praksi. Osim toga, u okviru terenskog rada prikupljeno je 217 studija slučajeva s primjerima ozbiljnog radnog iskorištavanja. Ti se slučajevi temelje na podacima koje su pružili stručnjaci na razini država članica.

8. Što se može učiniti kako bi se poboljšalo stanje u pogledu te problematike?

- Institucije EU-a i države članice mogu poduzeti određene mjere u pogledu utvrđenih čimbenika rizika uspostavom mehanizama prevencije i praćenja te pravnog i institucionalnog okvira za utvrđivanje slučajeva radnog iskorištavanja putem inspekcija na radnom mjestu. Institucije EU-a i države članice također mogu žrtvama osigurati pristup pravosuđu uz pomoć ciljanih službi za potporu te osiguravanjem informacija o pravima žrtava, učinkovitim istragama i kaznenim progonima i kažnjavanjem počinitelja kaznenih djela radnog iskorištavanja.
- Opća javnost treba biti upoznata s činjenicom da je radno iskorištavanje stvaran problem te da bi ozračje nulte tolerancije na takvo iskorištavanje pogodovalo svim radnicima i gospodarskim sektorima.
- Sindikati i organizacije civilnog društva trebaju doprijeti do radnika koji se preseljuju na području EU-a ili useljuju u EU te podupirati transparentnost u odnosu poslodavca i radnika i sklapanje ugovora o radu koji su napisani na jeziku koji radnici mogu razumjeti i koji poslodavca obvezuju na isplatu plaće jednom mjesečno, a ne nakon završetka projekta ili sezone.
- Potrošači trebaju imati pravo znati jesu li proizvodi koje kupuju možda proizvedeni u uvjetima radnog iskorištavanja. Proizvodi i usluge trebaju sadržavati certifikate i oznake koje svjedoče o tome da su rezultat pravednih radnih uvjeta.
- Tvrtke bi trebale biti obvezne objavljivati informacije o jamstvima zaštite kako bi se osiguralo da ne postoji radno iskorištavanje, a javnosti bi trebao biti dostupan javni registar poslodavaca ili onih koji zapošljavaju radnike koji su osuđeni za radno iskorištavanje.
- Pravo žrtava na to da budu prepoznate kao žrtve te na to da imaju pristup pravosuđu ne bi smjelo biti uvjetovano boravišnim statusom. Žrtve trebaju imati pristup mehanizmima naknade štete neovisno o svojem boravišnom statusu.

9. Koji su sljedeći koraci agencije FRA na osnovi rezultata istraživanja?

Radi boljeg razumijevanja iskustava i potreba žrtava, agencija FRA planira provesti još jedan povezani projekt u okviru kojeg će intervjuirati radnike koji su bili žrtve iskorištavanja u EU-u ili koji su izloženi tom riziku.

Osim toga, agencija FRA promicanjem uporabe rezultata istraživanja nastojat će utjecati na promjenu politika u tom području. To će se postići u bliskoj suradnji s institucijama kao što su Europska komisija, Europski parlament, Vijeće Europe, Međunarodna organizacija rada (MOR), Međunarodna konfederacija sindikata (ITUC) i Europska konfederacija sindikata (ETUC), te drugim agencijama EU-a kao što su Eurofound i Europska agencija za sigurnost i zdravlje na radu (EU-OSHA). Agencija FRA također će

blisko surađivati s državama članicama i organizacijama civilnog društva te će poticati medije na to da promiču podizanje svijesti o pojavi ozbiljnog radnog iskorištavanja u EU-u.

Za dodatne informacije obratite se FRA-inom timu za medije:

E-pošta: media@fra.europa.eu/Tel.: +43 1 58030-642